

Halallyk ýoly / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Halallyk ýoly / hekaýa HALALLYK ÝOLY

—Оýунçy utsun!—diýip, Mämmet agaç sekide küst oýnap oturan deň-duşlary Goçmyratdyr Saparyň ýanyna gelip, olara gep goşdy.

—Edil wagtynda geldiň-dä, Mämmet—diýip, Sapar begenjinden ýaňa oglanjyk ýaly ýyrş-ýyrş etdi. —Bir baksana bu oýna!..

Mämmet sekä geçip, ynjalykly oturansoň, birselleм oýny synlady. Soňam başyny ýaýkady:

—Goçmyrat, sen-ä çykgynsz ýagdaýa düşüpsiň, beýdip oýlanyp oturma-da, oýnuň tabşyraýsana.

Adatça, şeýle teklip edilende, Goçmyrat kejine tutup, tä özüne mat goýulýanca, garşydaşy bilen gidişerdi. Ýone bu gezek welin, Mämmet bilen ylalaşyp, utulanyny boýun aldy.

—Walla, şu gün-ä ugrum ýok. Hany, Mämmet, Sapar bilen özün diksene.

—Saglykmy beri özi?—diýip, Goçmyradyň bolşuna Mämmet üşerildi.

—Şükür, gowulyk-la. Ýone oýun bilen hiç mazam ýok.

—Düýbi düz bolsa, bolýa-la-diýip, Mämmet küstüň çöplerini dikip oturyşyna aýtdy.

—Goçmyrat täze küstüň çöplerine öwrenişip bilenok. Menden bassyr baş gezek utulmagam şondan bolmaly—diýip, Sapar loh-loh edip güldi.

—Be, dogrudanam, küst ýene täzelenipdir-ow—diýip, Mämmet Saparyň sözlerinden soň elindäki küst mallaryny golaýyna eltdi.

—Hawa. Aýdogdynyň ogluna sardym düýn. Geçen gezegem şol getirip beripdi. Ýogsa ýetmeýän malyň ýerine başga çöp goýýaň welin, oýnuň gyzygyny gaçyrýa—diýip, Goçmyrat janykdy.

—Şu zatlara sen üns berýäň. Meň-ä piňime-de däl—diýip, Sapar küst çöplerini dikip oturyşyna Goçmyradyň tersinden gopdy.

—Üns-ä berdirýä-le—diýip, Mämmet Sapar bilen ylalaşmady.

—Oýunda ähli mallar ýerbe-ýer, tertipli bolsa ýagşy. Dogry dälmi näme, Goçmyrat?

Goçmyradyň küýi bu wagt bütinleyň başga ýerdedi. Ol Mämmediň sowalyna diňe baş atyp oňaýdy.

Goçmyradyň asly küstçüler maşgalasyndandy. Onuň kakasam ökde küstçüdi, atasy hem. Işden dynç günleri ol goňşularы bilen öýünde küst oýnamagy endik edinipdi. Bu günler-ä zähmet rugsadynda bolangoň, uzakly gününi diýen ýaly küstüň başynda geçirýärди. Irden agtyklary bilen oýnasa, öýleden soň goňşularы bilen dikýärди. Ýöne birki günlükde agtyklarynyň biri küstüň bir malyny ýitiripdi. Şu sebäpdenem düýn Goçmyrat köçäniň ileri başında ýasaýan goňsusy Aýdogdynyň oglы Maksada özüne täze küst alyp gelmegi haýış edipdi. Maksat diýlen gününiň ertesi onuň ýumşuny bitirdi. Säher bilen Goçmyradyň sargan küstüni getirip berdi.

—Tüweleme, haýış edenim düýn, eýýäm alyp geläýdiňmi?—diýip, Goçmyrat Maksatdan göwnühoş boldy.

—Aslynd-a düýn satyn aldyň men. Ýone täze zady täze gün bereýin diýdim-dä...

—Nyrhy näçe muň?

Maksat küstüň bahasyny aýtdy.

—Onda biraz sägin, häzir öýden pul alyp çykaýyn.

—Säginmäge wagtyň ýok, Goçmyrat aga. İşe howlugyp barýan. Edarada gyssagly işler bar.

—Howlugýan bolsaňam, aýak çek, puluň alyp git-diýip, Goçmyrat Maksady goýbermejek boldy.

—Ynanaý maňa, Goçmyrat aga. Juda howlugýan. Günortan öye gelýän arakesmede. Şonda sowlup, alyp geçäýerin pulumy-diýip, Maksat ýagdaýyny düşündirdi.

—Hä, beýle bolsa, ýagşy. Ýone, günortan hökman sowulgyn. Puluň alyp git-diýip, Goçmyrat Maksada sargady.

—Bolýa, Goçmyrat aga, günortan nahara gelsem, hökman size-de degip geçirin-diýip, Maksat Goçmyrat bilen sagbollaşyp, işine howlukdy.

Günortana ýakyn Goçmyrat küstüň puluny taýyn edip goýdy-da, Maksadyň ýoluna gözünü dikip, oňa garaşyp oturyberdi.

Günorta wagty geçip, gün öýle boldy. Emma Maksat köwlenmedi.

«Edarada gyssagly işlerim bar» diýdi welin, arakesmä öýüne gelip bilen däldir-dä onda. Agşama čenli gelmese, özüm öýüne

baryp eltip gaýdaýaryn-da» diýip, ol öz ýanyndan karara geldi. Hasabyna jürlük Goçmyradyň ganyna siňipdi. Sapardan bassyr baş gezek ýeňilmegi-de küst çöpleriniň täzeligi üçin däldi-de, eýsem, küýuniň başga ýerdeligidendi. Ol zol-zol açık derwezä bakyp, Maksadyň ýoluna garaýardy. Küstüň puluny wagtynda berip bilmeýänine bimaza bolýardy. Ýogsa Aýdogdynyň öyi beýle bir uzagam däldi. Köcäniň ileri başyna baryp gaýdaýmalydy. Ýöne Goçmyrat küstüň puluny Maksada elin tabşyranyň kem görenokdy. Derwezä nazaryny dikip oturyşyna, Goçmyrat birden otuz baş ýyl mundan öň bolup geçen bir wakany ýatlady...

Ol wagtlar Goçmyrat ýaňy bir ýigrimi bäsňiň dälijesi diýilýän ýaşdady. Atasy Kowus aga bolsa ýedinji onlugu tegeläpdi. Tomsuň ahyrky aýydy. Şol gün Kowus aga agtygyndan özünü gum obasyna äkitmegi haýış etdi.

—Goçmyrat jan, bu gün öňi-soňy dynç günüň. Gum obasyna gidip geleli-le.

—0 ýerde näme bar?—diýip, Goçmyrat geň galyp sorady.

—Ho-ol çadyrly ulagynda garpyz getirip satýan sakgaldaş bar-a... Ana, şol gum obasynnda ýasaýan eken. Ahyry anykladym şony. Adyna-da Durdy diýyän ekenler.

—Bäri-bärde gum obas-a ýokdur-diýip, Goçmyrat birbada ikirjiňlendi.

—Aýagyň aşagynda suw ýaly ulagyň bar. Özem, gumuň aňňatlaryna döz gelýän çydamly ulag. Meň möhümimi, gaýrat et-de, bitir, kösek... Eger kyn görýän bolsaň, onda kakaňa yüz tutjak.

Atasynyň gara çynydygyna göz ýetireninden soň, Goçmyrat sessiz-üýnsüz boýun boldy. Şeýdip olar säher bilen gum obasyna sary ýola düşdüler. Ýetmeli menzil ýoňsuz aralyk bardy. Kowus aganyň ýöne dymyp oturyşy ýaş ýigidiň içini byjykladýardy. Ol ýoly kesmek üçin atasyna sowal berdi:

—Ýogsa-da garpyzçy ýaşulyň salgysyny nädip tapyp bildiň, ata?

—Meretliden aldym.

—Kim Meretli? Kemalyň atasymy?

—Hawa. Iki köçe aňyrda ýasaýan obadaşymyz. Düýn oňa bazarda sataşdym. Garpyzdan gürrüň çykdy-da, menem şol üsti çadyrly garpyz satýan sakgaldaşy ýatlady. Meretlem ony çalarak tanaýan eken. Şeýdip salgysyny aldym.

—Ata, gaty görme welin, şol ýaşulyň garpyzyça garpyz başga ýerde-de gyt däl-ä...

—Wah, kösek, gürrüň onuň garpyzynyň tagamynda däl-dä...

—Onda nämede, ata?

Kowus aga birbada sägindi. Soňam ahyry ýaryldy:

—Men oňa bergidar boldum...

—O nähili bergidar bolup ýörsüň?

—Şol gün garpyzçy, adatkasyý ýaly, garpyz aýlap ýördi. Menem öý üçin diýip, on sanysyny düşürtdim-de, onuň bilen hasaplaşdym. Ulagyň içinde ýene başisi galan eken. Garpyzçy «Bularam özüň ýerläý» diýip dur. Ýanymdaky pul diňe ikisine ýetýädi. Öye girip, üstüni dolaýyn diýsemem, ol: «Indiki gezek gelemde beräýsene, her hepde aýlanyp durun-a» diýip, üç garpyzy nesýesine berdi. Ýone, her hepdäniň ahyryna aýlanýan garpyzçy, indiki hepde-de gelmedi, soňky hepde-de. Ondan soňky hepde-de. Aýlar geçdi. Ýyl geçdi. Ondan habar-hatyr bolmady. Ynha, şeýdibem bergidar bolup galды. Indi bir ýyl bări su amanat sebäpli hiç ynjalyp bilemok.

Atasynyň sözlerine Goçmyrat zordan gülmän saklandы.

—Üç sany garpyz üçin bergidar boldum diýip, basqa düşüp ýörmüň-aý, ata? Üçüsiniň bahasy, bolaýsa, bir manatdyr-da... Garpyzçyň-a bireýýäm ýadyndanam çykyp gidendir senden üç garpyzyň hakyny almalydygy.

—Algydaryň ýadyndan çykanam bolsa, bergidaryň ýadyndan çykmaly däldir. Bir manat bolsun, bir shaýy bolsun, bergi-bergi bolar, kösek. Men şony üzmesem, rahat gezip bilmerin. Wah, janymyň ýanýan ýeri, her hepde garpyz getirip ýörse-de, adyny, salgysyny soramak kellä gelmändir-dä.

—Birden, Meretliniň salgy beren ýerinde garpyzçyň tapmasak, şonda nädersiň?-diýip, Goçmyrat atasyny synap görmek maksady bilen, onuň taryna kakdy.

—Belki, Alla jan, salgy alan ýerimden ony tapaýadym-da-diýip, Kowus aga agtygynyň henegine düşünmän, gara çyny bilen jogap berdi.

Esli ýol aşansoňlar, diýlen oba hem ýetildi. Küren obada öýler syrgyn-syrgyndy. Meretli obany salgy berse-de, garpyzçynyň öýüni anyk aýdyp bilmändi.

—«Ynsan soraşa-soraşa» diýipdirler. Hany, şu öýüň deňinde ulagyň sakla bakaly-diýip, Kowus aga obanyň çetinden giren batlaryna agtygyna ýüzlendi.

Goçmyrat diýlenini etdi. Kowus aga ulagdan düşüp, howlusynyň daşynda baglara timar berip ýören ýigit bilen saglyk-amanlyk soraşdy. Soňam oňa näme maksat bilen bärlik gelenini aýtdy.

—Obada Durdy atly kän-dä, agam. Seň aýdýanyň haýsy birikä?

—Üsti çadyrly ulagam bardy onuň-diýip, Kowus aga düşündirdi.

—Onuň ýaly ulag-a gumlulaň ikisiniň birinde-de bardyr-diýip, ýigit egnini gysyp, jogap berdi.

—Özüm bilen deň-duşrak bolmaly. Bolaýsa, menden bäs-alty ýaş kiçidir.

—Be, allajanlarym... Sen deň-duş Durdy atly kimkä ol? Şu köcäň ugrunda bir ýaşul-a bar Durdy diýip. Ýone, onuň ulag-a ýok...

—Bolmasa, inim, sen şoň öýüni salgy beräýsene-diýip, Kowus aga janykdy.

Gumly ýigit öz tanaýan Durdy atly obadasynyň salgysyny berensoň, Kowus aga agtygyna ýüzlendi:

—Bu ýigidin salgy beren öýüni ýadyňda bek bellediňmi?

—Hawa-diýip, Goçmyrat ulagyny otlap, diýlen tarapa ugrady.

Salgy alnan öýden çykan Durdy atly kişi Kowus aga bilen deň-duşrak ýaşda bolsa-da, onuň diýyän garpyzçysy dälди. Muňa gojanyň lapy keç boldy.

—Men özüm deň-duşrak Durdy atly birini gözleýädim şu obadan. Tüweleme, obaňyzda Durdy atlylar ýetik öydýän?-diýip, Kowus aga ýagdaýyny düşündirdi.

—Oba uly. Ilatam ýetik. Atdaşlaram kän. Ýone obamyzdaky deň-duşlarymyň-a ählisini tanaýanmykam diýyän. Hany, sen onuň daşky keşbini sypatlandyryp ber.

—Saryýagyzrak. Üsti çadyrly ulagy bolmaly. Garpyz ekip, garpyz satýa. Biz bilen sakgaldaş.

—A-how, seň diýyäniň Haldurdy bolaýmasyn? Ana, şol-a garpyz ekýä... Özem saryýagyz. Incejik sesem bardyr...

—Ana, boldy, boldy, edil özi...-diýip, Kowus aga ýitigini tapana döndi. —Incejik sesi bardy şoň.

—Onda sen ilerligine bakan ep-esli gitmeli borsuň. —Şeý diýip, Durdy atly kişi Haldurdynyň öýüni salgy berdi.

Goçmyrat salgy berlen ýere tarap ulagyny sürdi. Şol ýere gelende howlynyň içinde gezmeläp ýören ýaşula gözü düşende Kowus aga guşy uçana döndi.

—Hana, şo-da, Goçmyrat jan-diýip, Kowus aga ulagdan düşen badyna Haldurdy aga salam berdi. —Sakgaldaş, salawmaleýkim?

—Waleýkimessalam-diýip, Haldurdy aga Kowus aga siňe-siňe seretdi. —Bir tanyş yüz öz-ä. Gözlerem kütelişipdir. Tanamadym, aýylaşma...

—Biziň töweregimize garpyz getirýädiň sen. Soňky gezek geleňde ulagyňdaky ähli garpyzlaryň maňa düşüripdiň. Düşdümme ýadyňa?
—Hawa, hawa... Indi ýadyma düsdüň.

—«Indiki hepde aýlanjak» diýdiň-de, ýitdiň gitdiň-le?

—Wah, şol günüň ertesi bilimi gypjyndyrdym. Üç hepdeden gowrak düşekden galyp bilmän ýatdym. Soňam, hasyl sowuldy.

—Bu ýyl näme aýlanmadyň? Ýa garpyz ekmediňmi?

—Garpyzy ekmesin-ä ekdim welin, hasyly ekinden elinjek alyp gidip durlar. Özüme ýetirenoklar. Ozalam garpyzlarymy özüm satyp baramokdym. Ýone geçen ýyl hasyl halys köp getirendoň, siziň ýasaýan ýerleriňize baş-alty gezek aýlanyp gaýdaýdym. Birki ýyllykda siziň töwerekleriňize uly oglum göçüp barypdy. Hem-ä şolara barýadym, hemem garpyzlarymy ýerleýädim.

—Hä, şeý diýsene, asyl-diýip, Kowus aga sözünüň üstünü ýetirdi.—Hernä, eýdip-beýdip öyüňiz-ä tapdym.

—Hany, beýdip aýak üzerinde durmaň-da, öye girseňiz-läň-diýip, Haldurdy aga mürähet etdi.

—Bize şu tuduň aşagyndaky sekiňem bolar-diýip, Kowus aga saýada oturanyny kem görmeýänini düşündirdi.

—Hany, çay-naharyň ugruna çykyň-diýip, Haldurdy aga myhmanlar sekä geçip oturandoň, çagalaryna tabşyrdy.

—Seň ýoluňa bir ýyllap göz dikip garaşdym men-diýip, Kowus aga dyz epensoň, Haldurdy aga ýüzlendi. —Sorap-idemedik adamym galmary. Bolsa-da, obadaşlarymyň biri seni tanaýan eken. Şoň salgysy bilenem bärík gelip durşumyz.

—Be, onda meň garpyzymyň tagamy öte süýji bolmaly-da?-diýip, Haldurdy aga hezil edip güldi.

—Ýok, halypa, garpyz diýib-ä gelmedim ýanyňa.

—Beh, onda näme üçin geldiň?-diýip, Haldurdy aga üzerildi.

—Şol üç garpyzyň puluny gaýtarmaga geldim.
Kowus aganyň bu sözlerinden soň, Haldurdy aga başyny aşak saldy. Birsalyň dymyp oturdy.

—Wah... Aslynda özümdenem bar-la. Şol üç garpyzam öňküleň üstüne goşup goýberäýmeli ekenim. Bergidar goýupdyryndan seni. Üstesine kösäpdirinem.

—Hawa, kösäbildiň-diýip, Kowus aga gatyrgandy.

—Wah, wah... Näbileýin-dä beýle boljagyny-diýip, Haldurdy aga başyny ýaýkady. —Adam bir çig süýt emen-dä.

Onýanca sekä çay-nahar geldi.
Yaşulular çay-başynda ondan-mundan mesawy gürrüň etdiler.
Goçmyrat bolsa sesini çykarmış, olaryň sözlerini diňledi oturdy.

Gün öýleden agyberensoň, Kowus aga turarman boldy.

—Rugsat berseň, biz-ä indi şaylanyberjek. Ýolam uzak. Gün ýaşmanka öye baraly.

—Hany, onda biraz tagapyl et. Meň garpyzlamdan ulagyňza yükläli. —Şeý diýip, Haldurdy aga ogullaryny çagyryp, olaryň ulagyna garpyzlardan mas ýüklemegi tabşyrdy.

—Dur-how, sakgaldaş, onça garpyza ýeter ýaly ýanymda pulum ýok-diýip, Kowus aga arkanjaklady.

—Näme diýsene, sen hazır geçen ýylky üç garpyzyň puluny ber!
Kowus aga jübüsinden puly çykaryp, Haldurdy aganyň eline tutdurdy:

—Al, ynha, nesip etsin!

Haldurdy aga puly alyp, Kowus aga ýüzlenip, şeýle diýdi:

—Bu garpyzlar myhman sowgady. Ene süydünden halal bolsun!
Bergiňi bermek üçin şunça ýerden aýagyň süýräp gelipsiň. Eger almasaň, gaty görerin.

—Sakgaldaş, beýtmesene, sen meni gaty utandyryaň-how...

—Ýok, gaýtam men utanmaly, seni niçe wagtlap kösäpdirin. Ynha, indi ikimiz hutma-hut. Razy bol.

Yaşulular hoşlaşansoňlar, Goçmyrat ulagyny otlap, ýola düşdi.

—Bolsa-da, ata, üç garpyzyň hakyny ahyry berdiň-ow!—diýip, Goçmyrat köpmanyly gürledi.

—Hawa, oglum, ahyry dyndym. Ine, indi rahat ýataryn.
Gerdenimden dag bölegi aýrylan ýaly boldum-diýip, Kowus aga

uludan demini aldy. —Uly söze toba, dagy-duwara şeýtmejek borun. «Amanat—ýaman at» diýlip ýöne ýere aýdylanog-a... —Men-ä, dogrusy, ata, «Bir manat üçin şundan-şuňa aýagyňy süýräp geldiňmi?» diýip, garpyzçy gülermikä öýtdüm.

—Hergiz bir zady bek bellegin, kösek. Bir manat bolsa-da, amanat zat böwrüňe sanjy bolar durar. Başardygyňdan tiz yzyna gaýtargyn. Şonda kalbyň-a rahat bor, lebziňem halal.

Şol günüki waka Goçmyrat üçin müdimilik sapak boldy. Atasynyň bu sargydy beýnisine ornap, süňňune siňdi. Goňsusy bilen küst oýnan mahaly mazasynyň bolmazlygy-da hut şonuň üçindi. Heniz bahasy üzülişilmedik küstüň çöpüni her gezek ellände, özünü oňaýsyz duýdy durdy.

Birdenem ol ýol bilen Maksadyň geçip barýanyny gördü. Ýanynda oýnap ýören agtygyna gygyrdy:

—Döwlet jan, bar, hana, köceden Maksat barýa, yzyndan ýet-de, sakla ony, oglum, ýeňil aýaksyň sen.

Döwlet atasynyň aýdaryna mähetdel, zymdyrylyp Maksadyň yzyndan ýetip, ony saklady. Goçmyrady gören Maksat yzyna dolandy.

—Maksat jan, puluňy alaweri. Günortanam aýlanjak diýip, aýlanmadyň hiç. Ünjä goýduň-da şeýdip meni.

—Sähel zat üçin bimaza bolmaly däl ekeniň-dä, Goçmyrat aga. Ikimiz bir daş ýeriň adamsy däl-ä.

—Daş ýeriň adamsy bolmasagam, bergimi berip dynmasam, mazam bolmaz. Häsiyetim şeýle-diýip, Goçmyrat häliden bări taýyn edip goýan puluny jübüsinden çykaryp, Maksada uzatdy-da, oňa taňryýalkasyn aýtdy. Şol pursadam atasynyň uludan dem alşy ýadyna düşdi.

«Pahyr, gör bir ýyllap sähelce bergini egninde göterip, nähili ejir çekipdir» diýip, ol atasynyň halallygyna haýran galdy.

Sapar bilen Mämmet bu wagt sekide küste gyzyşyp gidipdi. Maksat bilen üzülişip, geçisi daga ýaýran Goçmyrat Mämmediň ýanynda çökdi-de, ony hürsekledi:

—Hany, sen oýnuňy çaltrak guitar-da, gyra çekilsene. Men häzir Saparyň petigulusyny bereýin.

—Oýun entek guitararly däl-ä, Goçmyrat-diýip, Mämmediň küstüň başyndan turasy gelmedi.

—Deň diý-de, gutaraýsana, walla.

—Muň ýene baş gezek utulyp, hasaby ona deňläsi
gelyändir-diýip, Sapar Goçmyrady gižzeledi.

—Ony hazır görübiýris-diýip, Goçmyrat elini owkalaşdyryp,
küstüň başyna geçdi Hekaýalar